

РЕЦЕНЗІЯ

професора кафедри теорії і методики фізичного виховання
Національного університету фізичного виховання і спорту України,
доктора наук з фізичного виховання і спорту, професора
Марченко Оксани Юріївни на дисертаційну роботу
Мамедової Інни Степанівни на тему: «Формування мотивації учнів середніх
класів до різних видів рухової активності в системі фізичного виховання»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка,
за спеціальністю 017 – Фізична культура і спорт

Актуальність обраної теми. Рухова активність є складовою частиною здорового способу життя і її роль, особливо в дитячому і підлітковому віці, має велике значення. Вона позитивно впливає на повноцінний віковий розвиток дитини, є сферою проведення «здорового відпочинку», профілактикою шкідливих звичок і негативних змін, які мають місце у сучасному способі життя школярів.

Згідно з звітом Всесвітньої організації охорони здоров'я в Україні, серед хлопців у віці 11-17 років, 71% проявляють малорухливу поведінку, тоді як серед дівчат це число становить 83%. Це вказує на потребу вдосконалення мотивації до рухової активності серед школярів.

Науковці та вчителі фізичної культури в усьому світі глибоко вивчають проблему мотивації щодо рухової активності серед школярів.

Важливо створити сприятливе середовище, яке стимулюватиме дітей та підлітків до занять фізичною активністю. Даний напрям досліджень є досить актуальним і важливим у сучасному освітньому контексті.

Дослідження особливостей формування мотивації учнів середніх класів до різних видів рухової активності в контексті впровадження модельної програми з фізичної культури визначається потребою в глибокому розумінні факторів, які впливають на їхню готовність до активної участі у фізичних заняттях. Актуальність дослідження спрямоване на визначення оптимальних

стратегій та підходів, які сприятимуть підвищенню рівня зацікавленості та ефективності участі учнів у фізичних вправах та виокремлюється в контексті важливості вдосконалення фізичної культури в загальноосвітніх закладах, щоб забезпечити повноцінний розвиток учнів та підготовку їх до здорового способу життя.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційна робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016–2020 рр., згідно з темою кафедри теорії і методики фізичного виховання 3.1 «Теоретико-методичні основи вдосконалення програмно-нормативних засад фізичної підготовки дітей, підлітків і молоді» (номер державної реєстрації 0116U001626) та Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2025 рр., згідно з темою кафедри теорії і методики фізичного виховання 3.3 «Удосконалення системи педагогічного контролю фізичної підготовленості дітей, підлітків і молоді в закладах освіти» (номер державної реєстрації 0121U108938). Внесок дисертанта, як співвиконавця теми, полягав у науковому обґрунтуванні та розробці організаційно-методичних умов формування мотивації учнів середніх класів до різних видів рухової активності в системі фізичного виховання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достовірність отриманих результатів забезпечена достатнім обсягом обстежень та використанням ефективних методик педагогічного експерименту.

Наукові положення та висновки, які представлені в дисертації, підтверджені математичною обробкою та статистичним аналізом, що надає їм обґрунтованість та достовірність.

Результати дослідження є об'єктивними і ґрунтуються на великій кількості фактичного матеріалу, отриманого за допомогою надійних методів, які відповідають поставленим меті та завданням дисертації. Показники,

отримані з використанням методів математичної статистики, додають вагу отриманим результатам.

Дослідження демонструє чітку логічну лінію викладу матеріалу та послідовність виконання наукового пошуку. Висновки, які базуються на змісті дисертаційної роботи, розкривають визначені завдання, а їх об'єктивність і новизна не залишають сумнівів. Дисертація вражає глибоким розкриттям досліджуваної проблеми та самостійністю у підходах до її висвітлення.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше на основі факторного аналізу структурних складників, які визначають фізичний стан і рухову активність учнів середнього шкільного віку різних територіальних локацій, визначено доступні інформативні показники, що несуть не тільки об'єктивну інформацію щодо фізичних кондицій, самооцінки фізичного розвитку, але й підвищують мотивацію до використання різних видів рухової активності в урочних та позаурочних заняттях; вперше визначено прогностичну модель здоров'я та фактори індивідуального його ризику у дівчат та хлопців середнього шкільного віку з урахуванням рухової активності та інших супутніх чинників; вперше визначено модель формування безпечного та здорового освітнього середовища для надання якісних освітніх послуг, популяризації рухової активності, збереження здоров'я учнів та формування у них навичок здорового способу життя; стан умов освітнього середовища для реалізації модульного підходу на уроках фізичної культури в закладах загальної середньої освіти різної територіальної локації;

- отримані дані розширили уявлення про рухову активність учнів середніх класів в умовах освітнього середовища за комплексом показників серед яких: виконання ранкової гімнастики; пересування до школи пішки чи транспортом; активність на уроках; відповіді на уроках біля дошки та стоячи; виконання фізкультурних хвилинок; активності на перервах; залученість і активність на уроках фізичної культури; участь у шкільних або позашкільних спортивних секціях; прогулянки на свіжому повітрі;

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що розроблені організаційно- педагогічні умови, що дозволяють здійснювати

освітній процес з вирішенням поставлених завдань, у тому числі – формування ціннісного ставлення до фізичної культури і спорту у підлітків. Результати представлено на рецензування дослідження дослідження можуть бути використані вчителями фізичної культури закладів загальної середньої освіти, тренерами спортивних секцій, керівниками гуртків, координаторами активних парків.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Структура роботи має логічну єдність. Матеріали дисертаційного дослідження викладено на 274 сторінках тексту комп'ютерного набору державною мовою та включають анотацію, вступ, п'ять розділів, висновки, практичні рекомендації, список використаних джерел, додатки, які представлено з урахуванням сучасних вимог.

У вступі обґрунтована актуальність теми дослідження, сформульоване наукове завдання та вказано зв'язок дисертаційного дослідження з іншими науковими планами і темами. Розкрито науковий апарат дослідження, включаючи мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження. Визначена наукова новизна та практична значущість проведеного дослідження. Подані дані про особистий внесок здобувача, апробацію та впровадження отриманих результатів. Надана інформація про публікації, структуру та зміст роботи.

У першому розділі дослідження проведено докладний аналіз програм фізичного виховання в країнах Євросоюзу, що підкреслив їхню схожість у врахуванні рухових компетенцій, спортивних вмінь, фізичного вдосконалення та цінностей рухової активності, хоча акценти можуть відрізнятися. Усі європейські країни, США та Канада встановлюють обов'язковий статус фізичного виховання на різних рівнях освіти. Вивчення досвіду систем фізичного виховання в інших країнах може сприяти вдосконаленню вітчизняної системи.

Також звернено увагу на стан шкільної освіти в Україні, де відзначаються позитивні зрушення в реалізації Державного стандарту та впровадженні нової програми з фізичної культури. Висловлено позитивні відгуки вчителів щодо інноваційності програми та її позитивного впливу на

формування мотивації учнів до збереження здоров'я та активної рухової діяльності.

У другому розділі дисертації автор детально розглядає організацію дослідження та надає опис використаних методів. Варто відзначити, що вибір методів є обґрунтованим і кваліфікованим, відповідаючи загальнонауковим принципам комплексних досліджень. Автор представляє інформацію про обстежений контингент здобувачів вищої освіти та етапи дослідження.

Для досягнення мети та завдань дисертації використано комплекс взаємодоповнюючих та взаємообумовлених валідних методів дослідження, зокрема: теоретичний аналіз та узагальнення літературних та документальних джерел; антропометричні методи; фізіологічні методи; соціологічні методи; педагогічні методи (спостереження, тестування, експеримент); психодіагностичні методи; кваліметрія (експертна оцінка); методи математичної статистики. Використання цього різноманітного інструментарію дозволило забезпечити комплексне вивчення обраної теми дослідження.

У третьому розділі "Фізична культура" та їхні погляди на оцінювання навчальних досягнень в цьому предметі. Ця інформація визначає ключові напрямки подальших дій. В рамках розділу реалізовано впровадження організаційно-методичних засад та формування різних видів рухової активності для учнів середньої школи засобами фізичного виховання. Це визначено необхідністю впровадження нових варіативних модулів та врахування інтересів учнів до конкретних аспектів навчальної програми з фізичної культури. Підходи та модулі, які визначаються в цьому розділі, визначають подальші вектори розвитку системи фізичного виховання учнів середніх шкіл.

В третьому розділі проведено аналіз стану рухової активності учнів 5-х, 7-х і 9-х класів, враховуючи їхнє ставлення до фізичної культури та оцінювання власних досягнень в цьому предметі. Виявлено зниження загальної рухової активності школярів середніх класів обох статей, що пов'язано з перевагою пасивного відпочинку та низькою активністю на уроках

фізичної культури та під час фізкультурно-спортивних заходів. Результати вказують на зменшення інтегрального рівня рухової активності як серед всього дослідженого контингенту, так і в розрізі за гендерними ознаками. Хоча середня рухова активність хлопців трошки вища, ніж у дівчат. Спостерігається загальне зниження рухової активності хлопців у віці 11-15 років через перевагу пасивного відпочинку та зниження активності на уроках та під час фізкультурно-спортивних заходів.

У контексті самооцінки фізичного розвитку виявлено завищення у дівчат 5-х класів з обох типів шкіл. Однак в подальших класах спостерігається скорочення частки дівчат із завищеною самооцінкою, зміщенням акценту на високий і середній рівні самооцінки незалежно від місця проживання.

Аналіз рівня фізичної підготовленості в учнів різних класів та типів шкіл показав певні відмінності у показниках швидкісних, силових, спритності та інших здібностей.

У четвертому розділі дослідження використано факторний аналіз для визначення загальних тенденцій впливу та взаємозв'язків між показниками самооцінки фізичного розвитку, руховою активністю, мотивацією та інтересами учнів середнього шкільного віку в залежності від територіальної локації. Це стало об'єктивним джерелом інформації для забезпечення необхідних організаційно-методичних умов формування сталої мотивації до рухової активності в освітньому середовищі.

Для об'єктивного аналізу визначено факторну структуру окремих показників учнів 5-9 класів, що дозволяє управляти процесом фізичного виховання безпосередньо в освітньому просторі Загальноосвітньої Закладу Середньої Освіти (ЗЗСО).

За результатами факторного аналізу визначено матрицю характеристик складових структури окремих факторів, таких як самооцінка, мотивація, фізична компонента (фізична підготовленість і рухові навички), та організована рухова активність. Це дозволяє отримати комплексний погляд на взаємозв'язки між цими компонентами в контексті фізичного розвитку учнів.

Виділено фактори, такі як самопочуття, ставлення та емоційна складова спортивної діяльності, які впливають на формування звичної рухової активності підлітків. Розроблена модель організаційно-педагогічних умов для реалізації рухової активності дітей середнього шкільного віку в освітньому середовищі, яка включає три рівні інтервенцій: структурний, реалізаційний і результативно-оціночний.

Розглянуті фактори самопочуття, ставлення та емоційна складова спортивної діяльності дозволили визначити детермінанти впливу і механізми їх оптимізації на здоров'я учнів. Здоров'язбережувальний потенціал закладу освіти розглядається як інтегральне поняття, що визначає можливості та ресурси для збереження і зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу та формування навичок здорового способу життя.

У п'ятому розділі узагальнено результати дисертаційного дослідження, окреслено їх практичну і теоретичну значущість, висвітлено дискусійні питання. Отримано наукові дані, зокрема ті, які набули подальшого розвитку, підтвердили і доповнили наявні та абсолютно нові наукові дані. Робота містить нові тези і положення, значна частина яких обґрунтована, а інші окреслюють шляхи подальших досліджень.

Дисертантка продемонструвала високий рівень навичок логічного аналізу, узагальнення та зіставлення власних наукових результатів з інформацією, що міститься в джерелах фахової літератури. Її здатність критично оцінювати наукові дані та логічно формулювати висновки забезпечили цілісність та консистентність дисертаційної роботи.

Авторка чітко висвітлила шляхи досягнення поставлених цілей і виконання завдань, роблячи висновки, які взаємодіють з основним змістом роботи. Її висновки відповідають інформації, поданій у головних розділах дисертації, що свідчить про їхню обґрунтованість та наукову обґрунтованість.

Мова дисертаційної роботи є науковою, чіткою та лаконічною. Дисертація дотримується відповідних стилістичних та орфографічних норм. Використана наукова термінологія є зрозумілою та згідно загальноновизнаним визначенням. Стиль викладання результатів досліджень, нових наукових

положень, висновків і рекомендацій забезпечує їхню доступність та зручність у сприйнятті та використанні.

Дисертаційна робота не містить порушень академічної доброчесності, що свідчить про високий рівень наукової доброчесності та професіоналізму дослідниці.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій здобувача в опублікованих працях. Основні наукові положення дисертації опубліковані в наукових журналах та представлено в тезах на науково-практичних конференціях різного рівня. В опублікованих наукових роботах зі співавторами та самостійно, дисертант виконав експериментальну частину дослідження та проаналізував отримані результати.

Наукові результати дисертації висвітлені в 14 наукових публікаціях: 8 статей у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України; 5 публікацій апробаційного характеру; 1 публікація, яка додатково відображає наукові результати дисертації.

Відсутність (наявність) плагіату, фабрикації, фальсифікації. При аналізі структури та змісту дисертації, а також наукових публікацій за результатами дослідження ознак порушення академічної доброчесності не виявлено. Використання наукових результатів інших авторів у дисертаційній роботі супроводжуються відповідними посиланнями.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи отримані результати дисертаційного дослідження Мамедової І. С. вважаємо за необхідне зосередити увагу на дискусійних моментах, що вимагають окремих уточнень і пояснення.

1. У першому розділі дисертаційного дослідження великий акцент робиться на розкритті сутності різних понять, існуючих у науковому полі, шляхом використання цитат із праць різних дослідників. Проте, на нашу думку, виправданим було б здійснювати більше власних узагальнень та проводити дискусії, особливо з встановленими поглядами. У цьому випадку доцільніше було б визначити позитивні та негативні аспекти з погляду автора,

а також розглянути спільні та відмінні риси. Такий підхід краще відображає дослідницький характер і власну авторську позицію.

2. Згоджуємося з достатнім науковим обґрунтуванням дослідницькими методами зарубіжного досвіду у викладенні теоретичних аспектів здорового способу життя (підрозділ 1.2, 1.3.). Проте, на нашу думку, було б доцільніше надати більше уваги порівняльному аналізу з вітчизняним досвідом.

3. У першому розділі "Теоретико-методологічні засади використання різних видів рухової активності учнівською молоддю" детально висвітлені ініціативи, спрямовані на популяризацію рухової активності в міжнародній практиці. Однак, на нашу думку, важливо зосередити увагу на аналізі особливостей стимулювання інтересу учнів до різних видів рухової активності в українських школах.

4. На наш погляд, в сучасних умовах слід приділити більше уваги аспектам використання методів дистанційного навчання та передових інформаційно-комунікаційних технологій при проведенні уроків фізичної культури в загальноосвітніх школах.

У той же час, ми вважаємо, що вказані зауваження та рекомендації не мають суттєвого впливу і не погіршують загального позитивного враження від наукової роботи. Вони, скоріше, спрямовані на можливу дискусію і обговорення.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Мамедової Інни Степанівні «Формування мотивації учнів середніх класів до різних видів рухової активності в системі фізичного виховання» є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, характеризується новим підходом і практичною цінністю, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня

доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор Мамедова Інна Степанівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Рецензент:

професор кафедри
теорії і методики фізичного виховання
Національного університету фізичного
виховання і спорту України,
доктор наук з фізичного виховання
і спорту, професор

Оксана МАРЧЕНКО

Вчений секретар Національного
університету фізичного
виховання і спорту України

Галина МАШЕРЕНКОВА

